

Suomen Rauhanliitto –
Finlands Fredsförbund ry

Lausunto

Suomen Sadankomitea ry.

16.8.2016

Sisäministeriö

Viite: lausuntopyyntö
SM1615952
00.01.05.00
SMDno-2015-2044

Ampuma-aselain ja rikoslain muuttaminen

Rauhanjärjestöt Suomen Rauhanliitto ja Suomen Sadankomitea haluavat esittää valmisteilla olevan ampuma-aselain muutoksesta oman lausuntonsa sisäministeriön esitykseen.

Rauhanliitto että Sadankomitea ovat seuranneet asevalvontakysymyksiä kansainvälisesti yli kymmenen vuotta; muun muassa niin kutsutun Tuliasedirektiivin, YK:n pienaseisiin, kansainvälisen asekauppasopimuksen (ATT) solmimiseen sekä sen valvontaan liittyviin kansainvälisiin prosesseja ja neuvoteluja.

Järjestöt ovat aktiivisia kansainvälisten pienaseiden leviämisen ja aseväkivaltaa vastustavien kansainväliusten verkostojen toiminnassa ja ne ovat seuraanneet Suomen aselainsäädännön kehitystä sekä kampanjoineet Suomessa sekä turvallisemman asekuulttuurin että tiukemman asekontrollin puolesta.

Sisäministeriö on pyytänyt lausuntoja esitykseensä varsin valikoidulta joukolta. Lausuntoja ei ole pyydetty rauhanjärjestöltä eikä ihmisoikeusjärjestöltä tai muilta restriktiivistä asepolitiikkaa kannattavilta tahoilta.

Kansalaisjärjestökentästä lausuntoja on pyydetty lähinnä aseharrastajien järjestöiltä. Suomessa on asukasluvuun suhteutettuna huomattava määrä aseita yksityisomistuksessa ja aseiden myötä ampuma-aseväkivaltaa. Poikkeuksena monista muista maista Suomessa ei kuitenkaan ole aseväkivallan uhrien järjestöä. Tästäkin näkökulmasta olisi ollut kohtuullista, että ministeriö pyytäessään lausuntoja esimerkiksi Kansalliselta kivääriyhdistykseltä olisi pyytänyt lausuntoja myös rauhan- ja ihmisoikeusjärjestöiltä.

Esityksen tavoitteista

Lakiesityksen luonnoksessa uudistuksen tavoitteeksi asetetaan aseluvan hallinnoinnin yksinkertaistaminen. Merkittävimmät ehdotetut muutokset ovat kotipaikkasidonaisuudesta luopuminen, aseiden tai sen osan pakollisesta esittämisestä luopuminen, sähköisen haun käyttöönotto sekä soveltavuustestistä luopuminen. Hakuprosessin yksinkertaistamista perustellaan muun muassa hallitusohjelmaan kirjatulla turhan säätelyn purkamisella sekä

yksinkertaistamisen kautta saavutettavalla poliisin työmäärän vähentymisellä.

Ehdotetuista muutoksista kotipaikkasidonnaisuudesta luopuminen on varauksettomasti kannatettava. Samoin on hyvä, että ase-elinkeinonharjoittajat velvoitetaan sähköisesti ilmoittamaan aseet ja niiden osat poliisin rekisteriin. Muutosesitys sekä helpottaa aseiden ja niiden osien elinkaaren valvontaa. Lisäksi se estää aseiden siirtymistä laillisilla laittomille markkinoille sekä helpottaa rikostutkintaa, mikäli aseita anastettu tai niitä on käytetty väärin.

Ase-elinkeinonharjoittajien ilmoitusvelvollisuuden lisäksi olennaista olisi saada kaikki voimassa olevat aseluvat poliisin rekisteriin. Tällä olisi merkitystä myös poliisien työturvallisuuden kannalta esimerkiksi kotihälytystehtävissä. Vaikka muutosesityksessä vahvasti painottuu aseiden, niiden osien sekä lupien rekisteröinnin kehittäminen, voimassa olevien lupien rekisteröintiongelmien sivuutetaan.

Esityksessä ei myöskään puututa deaktivoitujen aseiden muuttamiseen toimintakelpoisiksi aseiksi. Vaikka todennäköistä on, että asekeräilijät vastustavat deaktivoinnin tiukennuksia, nykytilanteeseen liittyy riski Suomesta laillisesti hankittujen deaktivoitujen aseiden muuttamisesta toimiviksi joko Suomessa tai maamme rajojen ulkopuolella.

Laittomien aseiden määrän vähentämiseksi poliisi on toimeenpannut keräyksiä ja kampanjoita, joiden aikana aseet on voinut luovuttaa ilman rikosoikeudellisia seuraamuksia poliisille. Näin saatuja aseita kuitenkin kaupataan poliisin asehallinnon järjestämissä huutokaupoissa. Vaikka todennäköistä on, että huutokauppojen järjestämisen laillisuus on selvitetty, on silti erikoista, että sama viranomainen toimii sekä lupaviranomaisena että luvanvaraisten tuotteiden myyjänä.

Yleisenä periaatteena tulee jatkossakin olla, että aseluvan myöntämisen kynnys on korkea, mutta myönnetyn luvan peruuttamisen tai aseiden tai niiden osien väliaikaisen haltuun ottamisen kynnys on matala. Aseiden omistaminen ei ole subjektiivinen oikeus. Omistamisen tai aseiden käytön pitää liittyä aktiiviseen ampumaharrastukseen, metsästykseen tai työhön. On myös kaikkien vastuullisten aseluvanhaltijoiden etu, että lupapäätös tehdään perusteellisen ja kattavan harkinnan pohjalta.

Euroopan unionin asedirektiivi

Lakiluonnoksessa esitellään Euroopan unionin asedirektiivin sisältöä sekä komission 18. päivänä marraskuuta 2015 tekemää ehdotusta asedirektiivin muuttamisesta (COM (2015) 750), jonka käsittely on kesken. Ampumaseelakiin ei kuitenkaan esitetä mitään komission ehdottamia rajoitteita, kuten esimerkiksi sotilasaseita muistuttavien puoliautomaattiaseiden yksityisomistuksen täyskielto.

Kiellon sijaan Suomi on hakenut direktiiviin puoliautomaattiaseet sallivaa poikkeusta, jota on perusteltu metsästysharrastuksella sekä reserviläisten ampumakoulutuksella. On erittäin kyseenalaista, että komission perusteltu esitys halutaan vesittää vetoamalla direktiivin toteuttamisen tuottavan

ongelmia pienelle osalle metsästäjistä, reserviläisistä tai ampumaurheilun harrastajista. Puoliautomaattiasseilla harjoitteleville reserviläisille toimiva ratkaisu olisi käyttää puolustusvoimien tai Maanpuolustuskoulutusyhdistyksen omistamia tai niiden valvonnassa olevia aseita.

Sähköistä hakua ei tulisi käyttää ensimmäistä lupaa haettaessa

Sähköiseen hakuun siirtyminen on sinänsä järkevää, mutta ensimmäistä lupaa haettaessa sitä ei kuitenkaan tulisi käyttää vaan silloin lupahakemus tulisi vielä jättää poliisilaitokselle.

Sähköiseen hakuun siirryttäessä tulisi myös varmistaa se, ettei hakemusta voisi tehdä identiteettivarkauden, esimerkiksi toiselta henkilöltä varastettujen pankkitunnusten avulla. Tämä voidaan estää esimerkiksi käyttämällä pankkitunnusten ohella mobiilivarmennetta, hakijalle lähetettävää tunnusta tai vastaavaa luotettavaa tapaa varmistua luvanhakijan henkilöllisyydestä sekä identiteettivarkauden poissulkemisesta.

Epäilemme väitettä, että sähköiseen hakuun siirtyminen merkittävästi vähentäisi poliisin työmäärää. Luonnoksessa todetaan, että sähköiseen hakuun siirtymisen vaikutus olisi viisi henkilötyövuotta ja noin 200 000 euroa. Tätä ei todellakaan voi pitää merkittävänä säästönä, koska sähköiseen hakuun siirtyminen edellyttäisi investointeja hakemusjärjestelmään.

Luonnoksessa todetaan, että aselupien käsittely vaatii runsaasti poliisin voimavaroja. Esitettyjen tietojen mukaan tämä ei kuitenkaan pidä paikkaansa. Aseen hankkimis- ja hallussapitolupahakemuksia käsitellään luonnoksen mukaan "vuosittain noin 60 000 kappaletta, joka on 4,7 % koko lupavolyymista". Lisäksi todetaan, että "ampuma-aseasioihin kokonaisuudessaan sitoutuu poliisissa 119 henkilötyövuotta, joka vastaa 13,6 % koko lupahallinnon henkilötyövuosimäärästä". Aseiden lupahallinnon vaatimaa työmäärää ei voida pitää kohtuuttoman suurena ottaen huomioon se, että kyse on sellaisten aseiden hallussapidon oikeuttamisesta, joilla voidaan surmata tai vakavasti vahingoittaa ihmisiä.

Soveltuvuustestiä kehitettävä, ei poistettava

Soveltuvuustestistä luopumista perustellaan sen aiheuttamilla käytännön ongelmilla sekä sillä, ettei testi anna lupaharkintaan oleellista informaatiota. Perustelut eivät ole kestäviä. Aselupa ei ole mikä tahansa viranomaispäätös vaan sen myöntämisellä voi olla arvaamattomia seurauksia. Poliisin työmäärän vähentäminen tai turhan säätelyn poistaminen ovat huonoja perusteita silloin, kun niiden seurauksena voi olla ihmishenkien menetyksiä tai merkittäviä omaisuusvahinkoja.

Mikäli soveltuvuustesti ei anna oleellista informaatiota lupaharkintaan, olisi loogisempaa kehittää testiä kuin esittää sen poistamista. Lakiesityksen jatkovalmistelussa olisi syytä pohtia, millaisen julkisen ryöpytyksen kohteeksi poliisi joutuisi, mikäli uudistettuun lupamenettelyyn, johon ei sisälly soveltuvuustestiä, siirtymisen jälkeen aseluvan saanut syyllistyisi esimerkiksi

kouluampumiseen surmaten lukuisia ihmisiä, ja tapauksen jälkeen tulisi ilmi, että ampujalla oli vakava persoonallisuushäiriö, joka olisi tullut ilmi aiemmin käytössä olleessa soveltuvuustestissä.

Soveltuvuustesti ei voi tietenkään yksin ratkaista aseluvan saamista, mutta oikein toteutettuna siitä olisi hyötyä lupaharkinnassa. Soveltuvuustestejä käytetään yleisesti esimerkiksi työntekijöiden rekrytoinnissa osana rekrytointipäätöksen tekoa. Näissäkään tapauksissa soveltuvuustesti ei ole ratkaiseva vaan sen avulla halutaan varmistaa rekrytointiprosessin muista osista saadun informaation paikkansapitävyys.

Soveltuvuustestejä käytetään myös valittaessa pelastusalan koulutukseen pyrkijöitä. Tällöin testeillä pyritään varmistamaan muun muassa se, että koulutukseen hyväksyttävät pystyvät toimimaan kriittisissä tilanteissa, joissa sekä pelastajien oma että sivullisten henki ovat vaarassa.

Aseita käsiteltäessä on myös aina olemassa mahdollisuus, että niitä käytetään joko aseiden omistajan tai sivullisten surmaamiseen. Oikeus elämään on yksi perustavimmista ihmisoikeuksista. Luonnoksessa tätä ihmisoikeutta aliarvioidaan, kun soveltuvuustesteistä luopumista perustellaan esimerkiksi sillä, että testejä varten poliisilaitoksilla on vaikeuksia järjestää työasemia ja tiloja tai että testien valvominen vie poliisien työaikaa tai niiden kalleudella. On tietenkin suhteellista, mitä kukin pitää kalliina, mutta kannettavia tietokoneita saa parilla sadalla eurolla, mikä ei voi olla ylivoimainen kustannus yhdellekään Suomen poliisilaitoksista. Ihmishengen arvoa on sen sijaan mahdotonta määrittellä.

Soveltuvuustestistä luopumista perustellaan myös ampuma-aselain 114§:n mukaisella terveydenhuollon ammattihenkilön aselupailmoitusmenettelyllä. Ilmoitusmenettely koskettaa henkilöä, joka on:

1. todettu mielentilatutkimuksessa, vaarallisuusarviossa tai muussa oikeuspsykiatrisessa tutkimuksessa itselleen tai toiselle vaaralliseksi; tai
2. itsemurhayrityksen vuoksi otettu tahdosta riippumattomaan psykiatriseen hoitoon.

Lisäksi edellä mainitussa pykälässä todetaan, että lääkäri tai muulla terveydenhuollon ammattihenkilöllä on oikeus "tehdä poliisille ampuma-aseilmoitus henkilöstä, jonka hän potilastietojen ja henkilön tapaamisen perusteella katsoo perustellusta syystä olevan terveydentilansa tai käyttäytymisensä perusteella sopimaton pitämään hallussaan ampuma-asetta, aseiden osaa, patruunoita tai erityisen vaarallisia ammuksia".

Valtioneuvoston asetus lääkärin ilmoitusvelvollisuudesta ja terveydenhuollon ammattihenkilön ilmoitusoikeudesta aselupa-asioissa lisäksi oikeuttaa ilmoituksen tekemisen, mikäli henkilö on:

1. arvioitu itselleen tai toiselle vaaralliseksi potilaskertomukseen sisältyvän väkivaltaista tai uhkaavaa käytöstä koskevan tiedon ja hänen henkilökohtaiseen tapaamiseensa perustustuvan arvion perusteella;
2. käyttäytynyt lääkärin tai terveydenhuollon ammattihenkilön tapaamisen yhteydessä väkivaltaisesti tai väkivallalla uhaten; taikka
3. katsottu jollakin muulla ilmoituksessa yksilöidyllä perusteella sopimattomaksi pitämään hallussaan ampuma-aseita, aseiden osia,

patruunoita tai erityisen vaarallisia ammuksia.

Tosiasiassa terveydenhuollon ammattihenkilökunnan ilmoitusmenettely koskee varsin pientä osaa terveydenhuollon asiakkaista ja ilmoitusvelvollisuuden täyttymisen kynnyks on kohtuullisen korkea, esimerkiksi tahdosta riippumaton psykiatrinen hoito itsemurhayrityksen vuoksi tai väkivaltainen käyttäytyminen terveydenhuollon ammattihenkilökuntaa kohtaan.

Myöskään psykiatrisessa hoidossa olevien tiedot eivät ole kaikkien terveydenhuollon ammattihenkilöiden käytettävissä. Terveyskeskus- tai työterveyslääkäri tarvitsee psykiatrisessa hoidossa olevan suostumuksen voidakseen katsoa hänen psykiatrista hoitoa koskevia potilastietoja. Tämä rajoittaa heidän käytössään olevaa informaatiota ja sitä kautta myös mahdollisuuksia arvioida henkilön vaarallisuutta sekä ilmoitusmenettelyn tarvetta. Terveydenhuollon henkilökunnalla ei myöskään ole oikeutta kuin hoitamiensa henkilöiden potilastietojen katseluun.

Luonnoksessa ei myöskään yksilöidä sitä, missä määrin terveydenhuollon ammattihenkilöstö on tehnyt aselupailmoituksia, eikä sitä, millaisia seurauksia ilmoituksista on ollut: esimerkiksi ilmoituksen perusteella evättyjen tai peruutettujen lupien määrä.

Potilastiedot ovat sensitiivisiä ja niiden tietosuojan pitääkin olla korkea, samoin potilastietojen tai niihin perustuvan tiedon ilmoittamiseen toiselle viranomaiselle pitää olla perusteltu ja tarkkarajainen syy. Tästä syystä sekä edellä selostetun perusteella on arveluttavaa, että soveltuvuustestien poistamista perustellaan terveydenhuollon ammattihenkilökunnan ilmoitusmenettelyllä ja sitä kautta poliisille välittyvällä informaatiolla.

Ampuma-aseen tai aseosien osan hankkimisoikeuden määräaika

Luonnoksessa esitetään, että ampuma-aseen tai aseosien osan hankkimisoikeuden nykyinen puolen vuoden määräaika pidennettäisiin kahteen vuoteen. Muutosta perustellaan aseharrastajien ja ase-elinkeinonharjoittajien kokemuksilla nykyisen määräajan riittämättömyydestä erityisesti tilauksesta valmistettavien aseiden tai niiden osien osalta.

Luonnoksessa ei kuitenkaan kerrota, kuinka suurta ryhmää aseharrastajista tai ase-elinkeinonharjoittajista yllä mainittu ongelma koskettaa. Perustelua vaille jää myös, miksi määräaika tulisi kaikkien osalta pidentää kahteen vuoteen. Jos voimassa olevan lain hankkimisoikeuden määräaika on jollekin pienelle ryhmälle riittämätön, silloin olisi tarkoituksenmukaista säätää lupaviranomaisille perustellusta hakemuksesta oikeus pidentää määräaika enintään kahteen vuoteen, ja hakemus määräajan pidentämisestä voitaisiin tehdä samalla kertaa kuin varsinaisen lupahakemus. Valtaosalle aseluvan hakijoista puoli vuotta on riittävä aika aseosien tai sen osien hankkimiseen.

Aseen näyttövelvollisuus poliisilaitoksella säilytettävä laissa

Luonnoksessa esitetään myös luovuttavaksi aseosien tai sen osien pakollisesta

näyttövelvoitteesta poliisilaitoksella. Luonnoksen mukaan pääsääntönä olisi, "että ampuma-aselain 20 §:n mukaiselta asealan elinkeinonharjoittajalta hankittua asetta, tehokasta ilma-asetta tai aseiden osaa ei tarvitsisi esittää poliisilaitoksella".

Velvoite aseiden tai niiden osien näyttämiseen voidaan nähdä turhana säätelynä, mutta se on kuitenkin yksi tapa valvoa aseluvan noudattamista sekä erityisesti sitä, ettei laillisesti hankittua asetta ole muutettu. Vaikka ase tai sen osa hankittaisiin ampuma-aselain 20 §:n mukaiselta asealan elinkeinonharjoittajalta, se voidaan laittomasti muuttaa tehokkaammaksi ja sitä kautta vaarallisemmaksi kuin mitä aseelle tai sen osalle myönnetty lupa oikeuttaa.

Työkäyttöön hankittujen aseiden tai niiden osien näyttövelvoitteista voidaan lmyös rauhanjärjestöjen mielestä luopua.

Rauhanjärjestöt kannattivat edellisen kerran lakimuutosta tehtäessä ja edelleen sitä, että poliisille annattaisiin päinvastoin myös myöhemmässä vaiheessa tarkistusoikeus sen suhteen että luvanhaltija on ilmoitettu määrä aseita ja turvallisesti säilytettynä. Ampuma-aseiden turvallinen säilytys – tai se ettei sitä aina noudateta on edelleen olemassa oleva turvallisuusongelma.

Lupahallinnon keskittäminen

Aselupien käsittely kannattaisi arviomme mukaan keskittää joko tiettyihin poliisilaitoksiin tai erityisesti valitulle ja nimetylle henkilökunnalle eri poliisilaitoksissa. Tällöin voitaisiin lupa-asioita käsittelevä henkilökunta kouluttaa paremmin arvioimaan luvanhakijoita sekä vertaamaan hakijoiden lupahakemuksessa ilmoittamia tietoja poliisin muiden rekistereiden tietoihin. Samoin henkilöstön koulutukseen voitaisiin sisällyttää soveltuvuustestien tulkintaa, jolloin niitä voitaisiin hyödyntää nykytilaa kattavammin.

Lupahakemusten käsittelyn keskittäminen myös yhdenmukaistaisi aseluvan myöntämisen kriteerejä, mikä on tärkeää kansalaisten yhdenvertaisen kohtelun kannalta.

Lupahallinnon keskittämisellä voitaisiin myös poistaa luonnoksessa todettu ongelma päätöksentekotasossa eri poliisilaitosten välillä. Luonnoksen mukaan osassa poliisilaitoksia päätöksiä tekee vain päällystö, mutta päätöksentekijä voi olla myös ylikonstaapeleilla tai jopa toimisto- tai osastosihteeri.

Aseluvan peruuttamiskynnys

Luonnoksessa ei esitetä muutoksia aseluvan peruuttamiseen, ainoastaan täsmennetään peruuttamisen vireillepanoa. Ampuma-aselain 67§:ssä säädetään luvan peruuttamiskynnys kuitenkin varsin korkeaksi. "Törkeään ampuma-aserikokseen, ampuma-aserikokseen tai ampuma-aserikkomukseen taikka muuhun ampuma-asetta käyttäen tehtyyn rangaistavaan tekoon" syyllistymisen lisäksi huumausainerikokset sekä "väkivaltaista käyttäytymistä osoittavaan rikokseen" syyllistyminen mainitaan rikoksina, jotka ovat luvan

peruuttamisedellytyksiä. Lupa voidaan myös rikosperustaisesti peruuttaa, mikäli henkilö on syyllistynyt "muuhun rikokseen, joka osoittaa hänet sopimattomaksi hankkimaan tai pitämään hallussa ampuma-aseita, aseiden osia, patruunoita tai erityisen vaarallisia ammuksia". Muut laissa mainitut peruuttamisedellytykset liittyvät lupaehtojen rikkomiseen tai luvanhaltijan terveydentilaan.

Olisi myös perusteltua säätää, että aseluvan peruuttamisen vireillepano voisi käynnistyä joko luvanhaltijan lähimaisen ilmoituksella luvanhaltijan sairaudesta tai muusta siihen verrattavasta syystä tai poliisiviranomaisen luvanhaltijan lähimaiselle tekemän tiedustelun ja siihen saadun vastauksen perusteella. Samoin olisi perusteltua, että aselupa voitaisiin vähintään määräaikaaisesti peruuttaa sekä ottaa lupaan sisältyvät aseet tai niiden osat poliisin hallintaan todetun väkivaltaisen käyttäytymisen tai väkivaltaisen uhkailun perusteella.

Lain muutoksen perusteleminen voimassa olevan lain rikkomisella

Esitysluonnoksen yksityiskohtaisissa perusteluissa ehdotetaan, että ampuma-aselain 18. pykälää "muutettaisiin niin, että sen 1 momentin 2 kohtaa, jonka mukaan ampuma-aselain mukaan luvanvaraista on ampuma-aseiden, ja aseiden osien korjaaminen ja muuntaminen tarkennettaisiin niin, että luvanvaraista ei olisi yksityishenkilön aseiden tilapäinen muuntaminen aseiden osien hallussapitoluvan nojalla hallussa pidetyistä aseiden osista".

Esitys voi olla perusteltu, mutta muutosta perustellaan erikoisella tavalla: "Vaikka kaliiperin ja asetyypin muuttaminen periaatteessa edellyttäisi nykyisellään erillistä lupaa joka kerta, ei tähän ole poliisilaitostenkaan puolesta puututtu ja tällaisille aseiden ja aseiden osien yhdistelmille on tietoisesti myönnetty lupia, vaikka suunniteltu tilapäinen muuntaminen on ollut jo hakemusta käsiteltäessä tiedossa."

Edellä olevan lainauksen perusteella poliisilaitoksissa voimassa olevaa lakia on vähintäänkin tulkittu joustavasti, todennäköisesti myös tietoisesti rikottu. Olisi mielenkiintoista tietää, onko kyse yksittäisten poliisilaitosten päätöksistä vaiko poliisijohdon linjauksesta. Herää myös kysymys, missä määrin ministeriö on ollut asiasta tietoinen.

Helsingissä 18.8.2016

Laura Lodenius
Toiminnanjohtaja
Suomen Rauhanliitto ry.

Timo Mielonen
Puheenjohtaja
Suomen Sadankomitea ry.